

Liturgia online – <http://www.liturgia.hu>

Szerző Verbényi István

Cím "Ezt cselekedjétek..." . A magyar nyelvű mise reformja

Megjelenés Távlatok 28 (1996) 142-150

Tárgyszavak Liturgiátörténet, II. Vatikáni Zsinat, szentmise, liturgikus mozgalom

Verbényi István

"Ezt cselekedjétek..."
(A magyar nyelvű mise reformja)

Krisztus Urunk tanításával, csodálatos kenyér szaporításaival előre jelezte az utolsó vacsorán történeteket. Ott megalapította az Eukarisztiát és apostolaira bízta, hogy ezt ők is tegyék meg. A liturgikus szerzők véleménye szerint¹ az emmauszi tanítványok története (Lk 24,13-35) jelzi, hogy maga az Üdvözítő határozta meg az eukarisztia ünneplésében a két alkotóelemet: az Ige és az áldozat liturgiáját.

Az Egyház története folyamán a szentmisének ez a két fókusza mindvégig természetesen megmaradt. Azt azonban meg kell említenünk, hogy az Ige liturgiája századokon át nem kapott kellő hangsúlyt. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a katekizmus kérdése, amely a szentmise fő részeire feltett kérdésre azt válaszolta: "felajánlás, átváltoztatás és áldozás". A 3. parancs teljesítésére pedig elegendő volt a "főrészek" való részvétel. Sajnos, ebből alakult ki számos helyen a szokás, hogy a "szentbeszéd" alatt a templom előtt más, érdekesebb témáról beszélgettek - elsősorban - a férfiak.

A II. Vatikáni Zsinat legfőbb érdeme - liturgikus alapvetésen kívül - a mise két elemének, vagy az Ige és az Eukarisztia asztalának egyensúlyba helyezése. Ezzel megkezdődött egy erőteljes szemlélet formálás is a szentmisén való részvételről. Azonban ebben is, mint a liturgikus ünneplések egyéb területein, a Zsinat elhatározásától a megvalósulásig hosszú út vezetett.

Előzmények

Amint szerte Európában, úgy Magyarországon is fontos szerepet vitt a szemlélet megváltoztatásában és a megújulásban a liturgikus mozgalom. Az általános célkitűzéseken kívül említésre méltó a "becsületos" részvétel. "A becsületos részvételhez pedig hozzátartozik az, hogy egyrészt megértsék a liturgiát, másrészt mint Krisztus misztikus testének tagjai Krisztussal és az Egyházzal lelki közösségben vegyenek részt az istentiszteleten"². Ez a megfogalmazás majdnem 15 évvel előzi meg a Mediator Dei c. pápai enciklika megfogalmazását. Ennek magvalósításában számos kiváló hazai szakember vett részt.

Már 1924-ben Szunyogh Xavér Ferenc liturgikus hetet rendez, amelyet később még néhány követ. Ennek anyaga könyvben is megjelent³. A liturgikus témájú

előadások tartásáról egészen a plébániai szintig megvalósultak. Számos magyar nyelvű, hívek részére készült Kismisekönyvek közül kiemelkedik Szunyogh páter két nyelvű, teljes misekönyve (1933). A liturgia megértéséhez alapvetően szükség volt a liturgikus szerzők műveinek fordításaira (mint pl. Parsch Pius művei), hittankönyvek készítésére, liturgikus kódexek kutatásaira (Radó Polikárp és Rajeczky Benjamin) és az előbb említett szerzőkön kívül is komoly tudományos munkákra (pl. Pétery József: A szentmise története 1930¹, 1946²). Mindenképpen meg kell említeni a különböző szinten használt tankönyveket: Rajeczky hittankönyve, Radó Enchiridion Liturgicum (Herder 1961¹, 1966²), Mihályfi Ákos: Nyilvános istentisztelet (Bp. 1918).

Külön tanulmányt érdemelne a liturgikus mozgalom hatása az egyházenére. A 19. századi dekadencia után megindult már a század végén a magyar egyházi népének komoly rendezése tudományos és művészi szempontok figyelembevételével⁴. Igazi átütő sikere azonban nem volt. Ezt a Szent Vagy Uram népénektár (1931) érte el, és e népénekkincs bővült a különböző gregorián ordináriumok és propriumok olcsó kiadásaival (Magyar Kórus áldásos tevékenysége folytán). Ennek az eleven egyházzenei életnek mozgatói a Zeneakadémia egyházzenei szakán kiváló szakemberek által képzett énektanárok, karnagyok és a tanítóképzőkben nevelt kántorok. A II. világháború után az egyházzenei élet nagyon gyorsan újra beindul, áldásos tevékenysége erősen visszaszorul az 1950 évek után.

Az apróbb, de jelentős rendelkezések nagyon gyorsan átmentek a gyakorlatba: az esti szentmise bevezetése (1955), a szentségi böjt módosítása (1953; 1957), a liturgikus naptár egyszerűsítése (1955, 1960), valamint a szent zenéről és liturgiáról szóló rendelkezés (1958. szept. 3)⁵.

Érdeemes megemlíteni a háború utáni időszak gyakorlatában már számos helyen végzett ún. "liturgikus misét". Most nem az elnevezés helyességére vagy helytelenségére kívánok utalni, hanem erre a nagyon fontos liturgikus kezdeményezésre. Ez annyit jelentett, hogy a hívek bizonyos liturgikus szöveget magyar nyelven elimádkoztak. Pl. Gyónom a mindenható Istennek, Dicsőség a magasságban, stb. Sőt készült egy Magyar Ordinárium is amely a II. Vatikáni Zsinat után nem került felhasználásra az eltérő szöveg miatt. Még az is hozzátartozott ehhez a miséhez, hogy a könyörgéseket is felolvasták rövid kommentálással. Ezt tanította Dr. Pantol Márton regnumi atya éveken keresztül az 1950-ben megindult budapesti Kántorképzőn.

Az LK útmutatása

Az LK a II. fejezetben (47-58.) foglalkozik "Az Eukarisztia szentséges misztériuma" témájával. Itt fekteti le azokat az irányelveket, amelyek megvalósulása biztosítani tudja a méltó ünneplést, "amelyben Krisztust fogadjuk szívünkbe, lelkünk megtelik kegyelemmel és megkapjuk a jövő dicsőség zálogát" - idézi a LK 47. a 2 Kor 6,1.

A zsinat előtt a szentmiséről szólva az "újszövetség áldozatáról" beszéltünk szinte kizárólagos jelleggel. Ezt a gondolatot sugallta a kenyér és a bor felajánlásakor

mondott imádság is. Bár az átváltoztatás az utolsó vacsora eseményeinek elbeszélése keretében történt, ismét inkább az újszövetség áldozatának említése kapott nagyobb jelentőséget. Az áldozásnál nyert kifejezést a mise lakoma jellege a Krisztussal való szentségi találkozás alkalmával.

Az LK egyértelműen és világosan megfogalmazza, hogy Krisztus Urunk szándéka szerint az eukarisztikus áldozat részben a keresztáldozat jelenlévő valóság legyen, de egyben ünnepelje halálának és feltámadásának emlékezetét, mint húsvéti lakomát is (vö. LK 47).

Ezen alapvető szemlélet meghatározása után a szentmise részeinek felülvizsgálatáról és a részvételről beszél több pontban is. A tudatos részvétel azt jelenti, hogy mindenki a hívő közösségben betöltött szerepe szerint végezze a maga feladatát (48). A szentmise rendjében is történjenek bizonyos változások, amelyek biztosítják a hatékony és tevékeny részvételt. Ezért tartja fontosnak az egyszerűsítést (50), az Isten igéjének asztalának gazdagabbá tételét (51). Fontos szemléletváltás történik a homília kérdésében is(52). Nem beszélhetünk többé szentbeszédéről, hanem homíliáról, amely a szent szövegekből kifejti a hit misztériumait és a keresztény élet elveit. Elhagyása parancsolt ünnepeken és vasárnapokon csak súlyos okból történhet meg. Az Egyház régi gyakorlatát kívánja visszaállítani a hívek könyörgésével, amelyben mindazokért imádkozik, akik a társadalom vagy a helyi közösség ügyeit irányítják(53).

A latin nyelv és a népnyelv használatának alapelveit is itt fekteti le a zsinat (54). Itt azonban csak alapelvet mond ki, amelynek kidolgozása a későbbi feladatok közé tartozott. A jobb bekapcsolódás érdekében gyakorlattá kell tenni, hogy a hívek abban a szentmisében konszekrált eukarisztiából kapjanak áldoztatáskor. Ugyancsak a világi hívek részére is lehetőséget kell biztosítani a két szín alatti áldozásra, amely már hosszú ideje nem volt gyakorlat a nyugati egyházban (55).

A szentmise, noha az ige és az eukarisztia liturgiájából áll, mégis oszthatatlan egységet alkot. Ezért a teljes szentmisén kell részt venni, mert ez csak ezáltal lesz nyilvánvaló (56). A koncelebráció, az együttlés az együttlés a papi egység legjobb kifejezője, ezért ennek alkalmazása különleges jelentőséggel bír (57-58).

Az LK külön fejezetben foglalkozott a szentmise témájával. A közelmúltban megjelent Katolikus Egyház Katekizmus pedig már beépíti A keresztény misztérium ünneplése második szakaszába: Az Egyház hét szentsége c. részbe. Ezzel méltán kifejezi, hogy a keresztény életünk szerves része a többi szentséggel együtt.

Az LK első hatásai

A nehéz politikai helyzet miatti elszigeteltségben minden lehetséges forrást igénybe vett a papság és az érdeklődő hívek. Bizonyos információkat - sokszor késve - adott a Magyar Kurír, az Új Ember és a politikai elkötelezettségű Katolikus szó. De naprakész információkat a Vatikáni Rádió - sokszor zavarás miatt rosszul illetve gyengén fogható - adásaiból hallhatott az ország hívő lakossága. Shvoy Lajos székesfehérvári püspök, az OMCE közgyűlésén 1963. nov. 23-án a rádió adására

utalva említette a liturgikus dokumentum elfogadását, amely jóváhagyása 1963. dec. 4-én, a II. Vatikáni zsinat első dokumentumaként meg is történt.

A Püspöki Kar 1964. február 25-én tartott konferenciáján a Liturgikus Konstitúció (LK) néhány alapvető kérdésében rendelkezett. Ilyenek: a misére vonatkozóan csak jogos okból maradhat el a homília(szentbeszéd) vasárnapi és ünnepnapra szentmiséken. Komoly figyelmeztetés, hogy a liturgia terén minden egyénieskedéstől tartózkodják a papság; tanulmányozzák a rövidesen magyarul is megjelenő LK-t.

1964. nyarán a püspöki körlevelek közlik az áldoztatás új rendjét⁶: Krisztus teste! Amen. (Ez még nem a kézbe áldoztatás formája) 1964. szeptember 1-én pedig a népnyelv szentmisében való használatáról dönt Püspöki Kar. Ennek értelmében 1964 advent 1 vasárnapjától a hívek részvételével végzett miséken a szentleckét és az evangéliumot a nép nyelvén, a nép felé fordulva olvassák fel vagy énekeljék. Hasonlóképpen az Ordináriumot is magyarul végezzék. Meghatározzák a használható könyveket, szentírásokat is⁷. A LK-t követő időszak rendelkezéseit⁸ 1965. március 7-én, nagyböjt 1. vasárnapján vezeti a Püspöki Kar. Itt szerepel, hogy a nép által énekelt szöveget a miséző nem mondja el (megszűnnek a duplikálások), elmarad a lépcsőimában a 42. zsoltár, az alszerpap nem tartja a paténát, a secreta új nevet kap oratio super oblata (felajánló könyörgés). a kánont bezáró doxológiát a Miatyánk előtti bevezetőig kell mondani az Amen lezárásával, az embolizmust a celebráns latinul éneklie vagy mondja, elmarad az utolsó evangélium és az un. Leó imádság. Részletesen szabályozza a már előbb említett olvasmány, szentlecke és evangélium végzésének rendjét. Ebben a rendelkezésben szerepel az ún. szembemiséző (versus populum) oltár lehetősége is. Már ekkor szóvá teszik az oltárok engedély nélküli bontását, átalakítást. A püspöki rendelkezések - az újítási láz mérséklésére - szigorúan megkövetelik az engedély kérését.

Ma a koncelebrálást (papok együtt misézése) természetesnek tartjuk. De ez hosszú évszázadokon nem volt már gyakorlat. Ez 1966-ban kerül bevezetésre. Végzésének módjáról a püspöki körlevelek részletesen írtak.

Az első fordítástól a misekönyvig

Jelentős eseménye volt a szentmise állandó részeinek egységes, magyar nyelvű fordítása, amely advent 1. vasárnapjától lépett életbe (1966. nov. 27). A püspöki kar által kiadott liturgikus rendelkezés mindent pontosan és aprólékosan közölt és előírt. Ismertette a rendelkezés a miseformákat (a **hívekkel együtt** bemutatott népnyelvű olvasott és énekes, valamint latin nyelvű és a **magánosan** bemutatott misék) részletes magyarázatokkal, a néppel szembenéző oltár bevezetésével kapcsolatos előírásokat. De nem megy el szó nélkül a hívő közösséget és liturgikus szolgálatot (kantor, ministráns, lektor) végző személyek feladatai mellett sem. A főpásztorok azonban jól ismerték a felmerült problémákat is, különösen a latin nyelv átváltását a nemzeti nyelvre. Az ellenzők figyelmébe ajánlja,

hogy a népnyelv bevezetésével az Egyház megnyitotta és közkinccsé tette liturgikus értékeit. A mise egyéb szövegeihez változatlanul a fentebb említett magyar nyelvű misszálékat ajánlja a rendelkezés. Érdeemes megjegyezni, hogy a Magyar Püspöki Kar mennyire tiszteletben tartotta a hazánkban élő nemzetiségeket, amikor a rendelkezésben így fogalmazott: "A nem magyar anyanyelvű hívek közössége a saját anyanyelvén készített és az Apostoli Szentszék által jóváhagyott szöveget használja"⁹. E megújulás bevezetése nem ment simán, azt mi sem bizonyítja jobban, hogy a papi továbbképzőkön, koronákon mindig izzó és forró volt a hangulat. Shvoy Lajos székesfehérvári püspök körlevelében az előbb közölteket ismételten kiadja¹⁰.

A Püspöki Kar 1967. szeptember 13-án három liturgikus rendelkezést adott ki. Az egyik a Ritus kongregáció 1967. május 4-én kelt "**Instructio altera**" ismertetése és bevezetése. Ennek része a misék végzésében is néhány változás. A másik az **eukarisztia titkáról**¹¹ szóló rendelkezés ismertetése a hozzá kapcsolódó végrehajtási utasítással együtt. A rendelkezés összefoglalja a legfontosabb tudnivalókat az eukarisztia titkáról, ünnepléséről és őrzéséről. Ehhez a mindennapok használatához való lebontást ismerteti a végrehajtási utasítás. Ezek: vásár- és ünnepnap mi serend kialakítása, áldozás ugyanabban a misében konszekrált szentostyával, az áldozás módja (állva, délutáni és kétszín alatti áldozás), koncelebrálás, szentségimádás, körmenetek végzése. A harmadik a **szent zenéről**¹² kiadott rendelkezés. E rendelkezést csak kivonatosa, elsősorban a misére vonatkozó témáit érinti. Biztosítani kívánja a minél tökéletesebb bekapcsolódást és az országosan ismert Szent vagy Uram népénektár énekeinek liturgikus használatát engedélyezi a püspöki kar. A végén kifejezi azt a kívánságát, hogy "templomainkban az egyházi zene valóban szent és művészi legyen, Isten dicsőségét és az emberek megszentelését szolgálja".

Az 1968. év liturgikus eseményei a következők voltak: március 3-tól használható az mise kánonja (ez még csak a római kánon) magyar nyelven. Nem sokkal utána közlik a vasárnapi és köznapi perikópa rendet, az év végén pedig az új prefációkat és három új eukarisztikus imát (kánon).

A Püspöki Kar a liturgikus reform hathatós segítése végett 1969-ben körlevél formájában kiadta a liturgikus naptárra és a mise szertartásaira vonatkozó rendelkezését. Ez tulajdonképpen előkészítése volt a Misekönyv I. és a magyar Ordo Lectionum Missae I. (olvasmányos könyv) kiadásának.

Misekönyv I. tartalmazza az Instructio Generalis módosított szövegét latin nyelven, a nép részvételével végzett mi serend (ordo missae) rubrikáit és imaszövegeit latinul és magyarul. A Misekönyv az 1969. ápr. 3-án kiadott Ordo Missae alapján készült. Már nyomás alatt volt a könyv, amikor 1970. március 26-án megjelent a Missale Romanum, amely már a változó részeket is tartalmazta. Ebben a helyzetben az Országos Liturgikus Tanács annyit tudott tenni, hogy egy Supplementumban közölte az Instructio generalis-ban eszközölt változásokat, valamint a 38 új prefációt is, amely az előző kiadásban még nem szerepelt. A változó részeket pedig un. betétlapokon (amelyeket később különböző kötetekbe kötöttek, pl. Az egyházi év, Szentek ünnepei, stb.) adták ki.

Az Ordo Lectionum Missae I., vagyis az Olvasmányos könyv "C" évével került bevezetésre. Tartalmazta ezen év főünnepeinek, ünnepeinek és vasárnapjainak olvasmányait, szentleckét és evangéliumait a válaszos zsoltárral és az Alleluja verssel együtt. Mivel ez a munka gyorsan és főleg magyar liturgikus nyelv hiányában készült, ezért a Püspöki Kar kéri a szövegekkel és dallamokkal kapcsolatos észrevételek beküldését illetékes szerveihez. Folyamatosan elkészültek a többi kötetek is: "A", "B" év, Szentek ünnepei, Köznepok és az Alkalmi misék olvasmányainak kötetei. A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy magyar nyelvű olvasmányos könyv határainkon kívül több helyen is megjelent. Voltak templomok, ahol ezeket használták.

A liturgikus ünneplésekben fontos szerepe van az éneknek. A Szent vagy Uram, illetve a Hozsanna imakönyv e megújulás szellemében bővült, de új énekanyagában értékeket hozott az 1984-ben megjelent Éneklő Egyház is.

Az új liturgikus könyvek

Előző cikkemben¹³ már említettem, hogy az új liturgikus könyvekre roppant nagy szükség és igény volt. Részben a tapasztalatok alapján javítani kellett a szövegeken. Csak egyetlen példát említek: sok jogos vitára adott okot a konszekráció szövege. Az új Misekönyvben¹⁴ ez a kérdés megnyugtatóan megoldódott. Tartalmazza mise állandó és változó részeit valamennyi használható eukarisztikus imával. A szövegek módosítása is megtörtént ebben a könyvben. Kár, hogy technikai problémák miatt kimaradt a latin rész és a prefációk csak szöveggel találhatók.

Az Olvasmányok könyvének új kötetei közül a hiányzó kötetek is bizonyára megjelennek¹⁵.

Praktikus Kismisekönyvek nagyban segítik a liturgikus szövegek jobb megértését, azokban való elmélyülést. Bizonyára az Éneklő Egyház javított kiadása is méltó módon csatlakozik az előbb említett liturgikus könyvek sorához.

Értékelés

Az elmúlt évtizedekben a papság és a hívek tanújelét adták a liturgia iránti nagy szeretetüknek. Nehéz körülmények között gépelték, másolták a szövegeket, igazi kreatív munkának lehettünk részesei, tanúi. Persze, ennek voltak negatív vonásai nálunk is épp úgy, mint külföldön. Eukarisztikus imák gyűjteménye jelent meg számos nyelven (pl. franciául közel 100, hollandoknál még több, stb.) telve rosszul megfogalmazott, vagy csak egyszerűen szószaporító szövegekkel. Ezért sem engedte meg a már elkészült eukarisztikus imákon kívül újak készítését az Egyház.

Folyamatosan kellett kialakítani a liturgiában használt nyelvet. Ez a nyelvváltás nemcsak most, hanem a görög-latin váltásban is súlyos gondokat okozott. Még legújabbán megjelent könyveink kifejezéseit is számosan kritizálják. Nyugodtan mondhatjuk, hogy viták mindig lesznek ebben a kérdésben.

A szentmiséken való tevékeny részvétel nagy általánosságban megvalósult. Ez függ a közösségtől és a lelkipásztortól. Ahol szívesen végeznek liturgikus szolgálatot, ott a liturgiát igyekeznek minél jobban megismerni és tudják értékelni annak szépségeit.

A szentmisék méltó ünnepléshez hozzá tartozik a liturgikus ének is. A Hozsanna népénektár és az Éneklő Egyház ebben segítséget nyújt. Az olvasmányközi énekeket is országos átlagban éneklük. Városokban jobb, a falvakban kevésbé jó a helyzet. Ennek oka elsősorban a szakképzett kántor hiányával is magyarázható. A gitáros énekek zenei színvonala sok esetben nem megfelelő, a szövegek pedig nem követik a liturgia szellemét. Bár szerte a világon használják őket, de liturgikus használatukra egyértelmű döntés még nem született. Kétségtelen, hogy megítélésükben döntő jelentőségű, hogy egy-egy nép hagyományában megtalálható-e. Talán sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a gregorián énekkincs mellett a nemzeti énekkincs megbecsülésére is.

Radó Polikárp OSB, kiváló liturgikus és nagyhírű tudós, aki a zsinati munkában szakértőként részt vett, halála előtt egy évvel irt összefoglaló munkájában így ír: "Idővel rájövünk majd arra, mennyit nyertünk a liturgia megújításával, és talán sorainkkal egy keveset hozzásegítettünk ehhez. Egy valami azonban mindenképpen igaz: a papoknak - és persze a híveknek is - "újra kell tanulniuk a liturgiát". Kétségtelen, nincs számunkra más lehetőség"¹⁶. Hozzátehetjük a nagy tudós megállapításához: ez életünk végéig feladatunk.

Távlatok 28 (1996) 142-150.

¹ La Chiesa in preghiera II, R. Cabié: L'Eucaristia, Queriniana, Brescia, 1985, 27. o.; M. Augé: Liturgia, Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo (Milano), 1992. 119. o.; I. Biffi: Az Eukarisztia története, Agapé, Zágráb, 1984. 40. o.; stb.

² Liturgikus Lexikon (Szerkesztette: Dr. Kühár Flóris és Dr. Radó Polikárp), Komárom, 1933. 242. o.

³ Előadások a katolikus liturgiáról, Budapest, 1924.

⁴ Bogisich Mihály: Óseink buzgósága (1888) és Kersch Ferenc: Sursum corda (1902).

⁵ A legfontosabb részletek kivonatoltan a Székesfehérvári Egyházmegye 1959. VI. körlevelében.

⁶ Decretum de nova formula in sacrae communionis distributione, 1964. április 24.

⁷ Shvoy Lajos székesfehérvári püspök 1964. évi VIII. (nov. 12) körlevele.

⁸ Constitutio De Sacra Liturgia, 1964. jan. 25; Instructio ad executionem Constitutionis de sacra Liturgia recte ordinandam, 1964. szept. 26.

⁹ A szentmise magyarnyelvű állandó szövegeinek bevezetése, 1966. szept. 14. 1.o.

¹⁰ Székesfehérvári egyházmegye körlevelei 1966. 25-28.o.

¹¹ Instructio de Cultu Misterii Eucaristici, 1967. máj. 25.

¹² Instructio de Musica in Sacra Liturgia, 1967. márc. 5.

¹³ Helyzetkép a liturgikus megújulásról, Távlatok, 1995/6. 815-819.o.

¹⁴ Miskönyv, Szent István Társulat, Budapest, 1991²

¹⁵ Eddig az "A" (1989), a "B" (1990), a "C" (1991) jelent meg. Hiányoznak a Szentek ünnepei, a Köznepok. és az Alkalmi misék kötetei.

¹⁶ A megújuló istentisztelet, Ecclesia, Budapest, 1973. 233.o.